

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Europaprogrammet

Europas gränser i svensk partipolitik

Kandidatuppsats i Europakunskap
Höstterminen 2010
Benjamin Aspelin
Handledare: Jon Wittrock

Titel: Europas gränser i svensk partipolitik

Författare: Benjamin Aspelin

Handledare: Jon Wittrock

Kurs: Kandidatuppsats i Europakunskap

Termin: Hötterminen 2010

Antal sidor: 42

Abstract

The aim of my study is to illuminate the borders, both spatial and aspatial, that are drawn around Europe in Swedish politics by using the word in question in different ways. To increase my possibilities of comparing different concepts of Europe, I have chosen to restrict my study to Folkpartiet and Vänsterpartiet, which are the two Swedish parties who seem to stand the furthest from each other on issues regarding Europe and the EU. Using theory on borders and bordering, I construct an analytical framework consisting of a separation of three categories of entities, around which borders can be drawn. In my search for both obvious and implicit ways of filling the word Europe with content, I find that both parties speak of Europe in a highly contradictory way, which both includes and excludes peripheral regions of a geographical Europe. My second conclusion is that both parties tend to associate Europe with things that are positive to them. Finally, I conclude that Folkpartiet fills the word Europe with valuations, which seem to define the geographical space of Europe, while Vänsterpartiet separates their version of Europe as an idea, from Europe as a geographical space.

Key words: Borders, bordering, Vänsterpartiet, Folkpartiet, Europe, EU

Sökord: Gränser, gränsdragning, Vänsterpartiet, Folkpartiet, Europa, EU

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	4
1.1 EU:s förhållande till Europa.....	6
2. Teoretisk utgångspunkt.....	7
2.1 Tidigare forskning om partiernas Europasyn.....	7
2.2 Gränser och gränsdragning.....	8
2.2.1 Reflektioner.....	13
2.3 Analysram.....	14
2.4 Frågeställningar och förförståelse.....	16
3. Metod.....	18
3.1 Idéalays.....	19
3.2 Material.....	20
3.3 Underförstådda budskap.....	21
4. Analys.....	22
4.1 Enkla Europabegrepp.....	22
4.1.1 Europa som geografiskt område.....	22
4.1.2 Europa som en idé.....	24
4.1.3 Europa som politisk enhet.....	26
4.1.4 Europa som EU.....	27
4.2 Europas gränser hos Vänsterpartiet och Folkpartiet.....	28
4.2.1 Lilla och stora Europa.....	28
4.2.2 Europa som motsats till en EU-elit.....	30
4.2.3 Ett tvådimensionellt Europa med värdegrund.....	32
4.2.4 Europa som missionerande aktör.....	34
5. Avslutning.....	36
5.1 Slutsatser.....	36
5.2 Reflektioner.....	37
6. Sammanfattning.....	39
7. Källor.....	41
7.1 Litteratur.....	41
6.2 Otryckta källor.....	42
6.2.1 Internet.....	42
6.2.2 Riksdagen.....	42

1. Inledning

Avsikten med min uppsats är att undersöka vilka idéer om Europa som går att urskilja i svensk partipolitik. Dessa idéer kan handla om så väl vilka länder som hör till Europa, som vilka kulturella och politiska fenomen, eller värderingar, som anses ingå i ordet Europa. Min studie tar sin utgångspunkt i den debatt som finns om hur stor den Europeiska Unionen kan bli. EU är, vare sig det är önskvärt eller inte, något som är tätt sammanbundet med ordet Europa. EU:s officiella webbplats heter Europa, den institution som drar upp de breda riktlinjerna för Unionen heter Europeiska rådet och den institution som skall utgöra folkets röst i verksamheten heter Europaparlamentet. Att man inom EU gärna vill göra anspråk på att representera Europa är uppenbart, men hur ser bilden av detta ut i svensk politik? Är Europa detsamma som EU, eller är Europa ett större geografiskt område? Rymmer Europa något mer än ett fysiskt område, som t.ex. värderingar eller andra idéer?

Min förförståelse är att det finns en tendens att man i svensk politisk debatt, precis som jag ovan antyder att EU vill, sätter likhetstecken mellan Europa och EU. Jag anser att detta är relevant att undersöka av den anledningen att en sådan bild av Europa utesluter väldigt stora områden som tidigare och i andra sammanhang har räknats till Europa. Syftet med studien är att blottlägga var man drar Europas gränser, medan den uteslutande verkan detta får snarare är något som man bör hålla i bakhuvudet. Studien handlar om var gränserna dras, medan problemet att dessa gränser utesluter idéer, områden och människor gör undersökningen samhälleligt relevant. Min studie avgränsar sig till att beskriva gränserna och gör inte anspråk på att förklara deras verkan. Gränser för Europa kan finnas både på ett geografiskt och idé- eller värdemässigt plan. Min uppsats tar sin utgångspunkt ur tesen att sådan uteslutande gränsdragning går att hitta i hur Europa framställs i svensk politik.

Att mitt forskningsproblem faller in under Europaforskningens område torde vara uppenbart, men jag vill ändå säga några ord om varför detta är särskilt intressant inom denna interdisciplinära forskning. Som jag har nämnt tas kopplingen mellan Europa och EU ofta nästan för given. Också inom ämnet Europakunskap på Göteborgs Universitet är EU:s institutioner och organ väldigt framstående bland studieobjekten, utan att kopplingen till det mer abstrakta ”Europa” alltid är tydlig. Jag hoppas kunna bidra till att belysa den komplexitet som finns i förhållandet mellan dessa två begrepp. Att överhuvudtaget tala om Europaforskning anser jag kräver åtminstone en

grundläggande bild av vad studieobjektet Europa är för något. Att visa hur olika bilder av Europa ser ut i svensk politisk debatt tror jag kan berika synsättet på vilka olika innehåll detta välbrukade ord kan ges.

Att täcka in det svenska politiska fältet är naturligtvis inte lätt och min tid är begränsad. När jag valde mina studieobjekt ansåg jag det viktigt att mina möjligheter till jämförelse skulle vara goda, så att de Europabegrepp jag beskriver skulle kunna ställas i relation till varandra och på så vis göras tydligare. Det föreföll därför vara lättast att ta de två partier som jag upplever står längst ifrån varandra när det gäller inställningen till EU (i dagligt tal kallat Europafrågor). Jag valde därför att koncentrera mig på Folkpartiet och Vänsterpartiet. Anledningen till att jag valde dessa två partier var att Folkpartiet har suttit i regeringen de senaste fyra åren och för en klart EU-vänlig politik, medan Vänsterpartiet har varit aktivt inom oppositionen och har en betydligt mera kritisk inställning till den Europeiska Unionen, vilket jag tror att påverkar hur man talar om Europa. Att både representanter för regeringen och oppositionen ingår i studien hoppas jag skall ge min analys en bredare uppsättning idéer om Europa, samt ytterligare förbättra möjligheterna till jämförelse. Jag har också valt att avgränsa mig till den politik som bedrivs i riksdagen, för att inte snöa in mig i färgstarka kommunpolitikernas debattartiklar och liknande yttranden som inte alltid står särskilt nära den officiella partilinjen.

Innan jag går vidare vill jag passa på att göra en distinktion, som är viktig för att läsaren skall kunna följa mig i mina kommande resonemang. Jag gör i uppsatsen skillnad på ord och term, å ena sidan, och begrepp, å den andra. Ord och term använder jag när jag talar om själva beteckningen ”Europa”. I ordet Europa ryms inga som helst föreställningar om innehåll. När ordet Europa ges innehåll blir det ett begrepp. Eftersom ordet Europa kan fyllas med väldigt olika innehåll kan man tala om många Europabegrepp, till skillnad från ordet Europa, som bara utgörs av de sex bokstäverna och alltså inte kan anta mer än en skepnad.

Min disposition ser ut så att jag börjar med att, inom ramen för denna inledning, kort beskriva och diskutera förhållandet mellan EU och Europa, och koppla detta till frågan om eventuellt framtida utvidgning av Unionen. Därefter skall jag redogöra för den tidigare forskning som finns angående de två aktuella partiernas förhållande till EU och Europa. Eftersom syftet med min studie är att åskådliggöra gränsdragning kommer min huvudsakliga teoriansknytning att bestå av den vetenskapliga debatt om gränser (såväl rumsliga, som icke-rumsliga) som, trots en stark globaliseringsdiskurs, har blommat upp det senaste decenniet. Utifrån de teorier som framkommer

där skall jag sedan konstruera en analysram för min undersökning och ta fram mer konkreta frågeställningar som mitt material skall besvara. Därefter redogör jag för mina metodval, innan jag går in på själva analysen.

1.1 EU:s förhållande till Europa

Som jag redan har varit inne på är EU:s förhållande till Europa intimt. När en ny stat ansluts till den Europeiska Unionen måste staten i fråga uppfylla de s.k. Köpenhamnskriterierna. Dessa är indelade i tre huvudsakliga kriterier; det politiska, det ekonomiska och det rättsliga kriteriet. Det första kriteriet kräver demokrati (vad som faller in här är oklart), rättssäkerhet, mänskliga rättigheter och minoritetsskydd. Det följande kriteriet handlar om att staten i fråga måste ha en fungerande marknadsekonomi och kunna hantera konkurrensen i EU. Det sista kriteriet fastställer att staten skall vara i stånd att anpassa sin lagstiftning till EU:s överordnade lagar.¹ Det är dock inte bara dessa kriterier som skall uppfyllas för att en stat skall kunna bli EU-medlem. Enligt EG-fördragets artikel 49 måste staten också ligga i det geografiska området Europa.² Vilka länder som därmed i framtiden kan tänkas anslutas till den Europeiska Unionen är ändå oklart, eftersom EU inte har fastställt någon absolut gräns för det geografiska området Europa. Det råder alltså en betydande oklarhet om EU:s framtid. Är EU detsamma som Europa? Kan EU, efter ytterligare utvidgningar, bli detsamma som Europa?

Ett svar på frågan om EU:s framtid har faktiskt givits av en av de allra mest inflytelserika politikerna i EU, Tysklands förbundskansler Angela Merkel. På ett partimöte för kristdemokratiska CDU i mars 2009 tog hon ställning genom att säga att EU måste konsolideras innan utvidgningen kan fortsätta. Det sista landet att anslutas till EU skulle bli Kroatien. Efter det måste man, menade Merkel, låta integrationen ha sin gång och stabilisera Unionen, innan man eventuellt på längre sikt kan ansluta flera länder. Detta har mötts av starka reaktioner från framför allt serbiskt håll. Serbiens president Boris Tadic krävde i ett tal i början av sommaren 2010 att ”Europa” skulle ge de länder som aspirerar på att bli kandidatländer för medlemskap ett tydligt svar angående EU:s fortsatta utvidgning. Det förefaller ändå som om Merkels ståndpunkt har blivit den dominerande inom EU.³

---

1 http://europa.eu/scadplus/glossary/accession_criteria_copenhagen_sv.htm

2 http://europa.eu/scadplus/glossary/member_states_accession_sv.htm

3 <http://www.nacional.hr/en/clanak/50495/merkel-eu-will-accept-croatia-and-no-one-else>

Debatten om EU:s eventuella fortsatta utvidgning är viktig att hålla i bakhuvudet för att förstå min studies samhällseliga relevans. Det sätt på vilket man i svensk partipolitisk debatt beskriver Europa och sätter gränser för vem och vad som ingår i Europa bidrar till att öppna och stänga gränser för många i det geografiska Europas perifera områden. Genom att jämföra Vänsterpartiets och Folkpartiets olika Europabegrepp vill jag åskådliggöra hur man kan inkludera och exkludera olika element i Europa, bara genom att använda detta välansända, men ändå så mångtydiga ord.

2. Teoretisk utgångspunkt

2.1 Tidigare forskning om partiernas Europasyn

Den forskning som tidigare har bedrivits om Vänsterpartiets och Folkpartiets Europasyn är starkt begränsad till partiernas förhållande till EU som organisation. Vänsterpartiet beskrivs genomgående som EU-kritiskt. Dag Arne Christensen menar att detta bottnar i partiets kommunistiska rötter. Rötterna till dagens svenska vänsterparti finns i utbrytningen från socialdemokratin, som skedde redan vid första världskriget slut. Att gemensamt bryta med socialdemokratin hade en enande effekt på den svenska vänsterrörelsen, där en bred uppsättning idéer fick plats. Detta skiljer Vänsterpartiet och dess föregångare från sina systerpartier i Norge och Danmark, som redan från 60-talet tog avstånd från de radikalaste elementen i rörelsen.⁴ Inom Vänsterpartiet Kommunisterna (Vänsterpartiets föregångare) sågs både EG och EFTA sågs som kapitalistiska block som man skulle hålla sig borta ifrån.⁵ Efter händelserna 1989-1990 fortsatte Vänsterpartiet att se det framväxande EU som ett kapitalistiskt block, som rentav hotade Europas säkerhet. Efter folkomröstningen för ett svenskt EU-medlemskap accepterade emellertid partiet resultatet och sade sig vilja arbeta aktivt inom Unionen, även om man i grunden motsatte sig ett medlemskap. Detta skiljde Vänsterpartiet från dess motsvarighet i Danmark, som till en början inte deltog aktivt i Europaparlamentet efter landets inträde i EG 1973.⁶

En annan undersökning av vänsterpartiers förhållande till EU är gjord av Michael Holmes och Simon Lightfoot. De beskriver i sin studie om europeiska vänsterpartiers grad av europeisering (i

---

4 Christensen 1996, s. 526f

5 Ibid, s. 533

6 Ibid, s. 534f

betydelsen att Europa får en större plats i partiets referensram), Vänsterpartiet som ett av Europas minst europeiserade partier. Man deltar visserligen i Europaparlamentet, men samtidigt ses europeisk integration fortfarande som ett medel för påtvingad kapitalism. Detta synsätt hänger samman med Vänsterpartiets vidhållna krav om att reformera EU-samarbetet i grunden.⁷

Folkpartiet beskrivs genomgående som positivt inställt till den Europeiska Unionen.⁸ Vid undersökningar gjorda av Statistiska Centralbyrån är också Folkpartiet det parti som har den största andelen väljare som är positiva till ett svenskt EU-medlemskap.⁹ Att de två partierna är varandras motpoler när det kommer till EU-frågor är alltså svårt att bestrida. Nu är det ju emellertid så att jag inte skall undersöka specifikt attityder till EU, utan beskriva en bredare uppsättning Europabegrepp som förekommer inom de två partierna och relatera dessa till gränsdragnings- och uteslutningsproblematik.

Med reservation för att jag kan ha missat någon studie verkar det helt och hållet saknas forskning om svenska partiers sätt att se på Europa i en vidare bemärkelse. Forskningen är i allmänhet inriktad på just Europeiska Unionen och attityden till denna, och undgår att ta fasta på den vida uppsättning Europabegrepp som jag i min studie intresserar mig för. Att Europa kan vara något annat än EU verkar undgå flera forskare. Exempelvis den nyss nämnda Christensen talar om att Sverige under kalla kriget saknade ”en politik för Europa”, pga. sin neutralitetspolitik. Ett sådant synsätt antyder att Europa är ett abstrakt maktcentrum som länder måste förhålla sig till. Det är här min studies förtjänster kommer in. Jag vill i min analys gå på djupet med partiernas olika Europabegrepp på ett sätt som tidigare inte har gjorts. För att ha en fast teoretisk utgångspunkt skall jag nu redogöra för olika synsätt på gränsdragningsproblematik. Gränsdragning är naturligtvis centralt för att några Europabegrepp skall kunna avgränsas mot något annat överhuvudtaget.

2.2 Gränser och gränsdragning

I det här avsnittet om gränser skall jag redogöra för det rådande forskningsläget inom de på senare år allt vanligare interdisciplinära gränsstudierna.¹⁰ Syftet med detta är att sedan kunna knyta

---

7 Holmes&Lightfoot 2007, s. 154f

8 Aylott 2002, s. 224

9 Aylott 2002, s. 221

10 Van Houtum 2000, s. 59; Newman 2006, s. 171

samma den teori som framkommer här med det grundläggande forskningsproblemet, den inledande diskussionen om EU:s finalitet och de två partiernas inställning till EU och Europa, så som den beskrivits i tidigare forskning. Detta för att kunna utforma de konkreta frågeställningar som min undersökning skall besvara, men också för att kunna konstruera den analysram som skall ligga till grund för undersökningen. I min analysram vill jag konstruera ett sätt att dela upp de enheter kring vilka gränser dras, genom att bryta ner de teoretiska beskrivningar av gränser och gränsdragning som framkommer i den vetenskapliga litteraturen på området. Analysramens indelning av olika typer av enheter som kan avgränsas mot något annat (i det här fallet en bild av Europa som avgränsas mot något annat), blir sedan en utgångspunkt för min analys av Folkpartiets och Vänsterpartiets Europabegrepp, samt var och hur dessa avgränsas mot något yttre.

Förhållandet mellan gränser och de ”enheter” som avgränsas mot något kan tyckas en aning komplicerat. Jag använder formuleringar som ”fylla ordet med innehåll” och ”dra en gräns för begreppet” närmast liktydigt. För att inte göra det hela otydligt för läsaren vill jag klargöra att min grundsyn är att en avgränsning mot något annat krävs för att man skall kunna definiera något. Därför flyter också dessa olika uttryck samman. Att dra en gräns för Europa är att ge Europa ett innehåll och att ge Europa ett innehåll är att avgränsa Europa mot något annat. Innan jag ger mig in på litteraturen om gränser och gränsdragningsproblematik vill jag också framhålla att gränser här används i en mångtydig mening. De olika forskarna har lite olika gränsbegrepp, vilket kommer att uppenbaras vid teorigenomgången. Som utgångspunkt kan man säga att gränser i grunden ses som geografiska, men att dessa ofta kopplas till olika typer av aspatiala (icke-rumsliga) gränser.

Det ökade intresset för gränser i dagens samhällsvetenskapliga forskning hänger, paradoxalt nog, i hög grad samman med den globaliseringsdiskurs som varit så utbredd under de senaste två årtiondena. Detta gäller särskilt de rumsliga gränserna, som ofta nedtonas i en globaliseringsdiskurs där andra förhållanden mellan individer, grupper och andra aktörer betonas, som t.ex. nätverk. Förklaringarna till detta skiljer sig i viss grad åt mellan olika forskare. Henk van Houtum framhåller det ökade behovet av att markera skillnader mellan länder, människor och identiteter i en värld där interaktionen dem emellan är allt tätare och mer frekvent. Han menar också att det finns ett politiskt intresse av att upprätthålla gränser, för att man skall kunna vidhålla sin kontroll över ett territorium och säkra sin maktposition (vem aktören är i det här fallet anges inte).¹¹ David Newman konstaterar också att gränser fortfarande är påtagliga i människors liv. Newman menar, i likhet med van

---

11 Van Houtum 2000, s. 57f

Houtum, att upprätthållandet av gränser ofta gagnar politiska och ekonomiska eliter.¹² Också hos James Anderson m.fl. går en liknande beskrivning av det nya intresset för gränser att hitta. Skribenterna konstaterar att en tidigare statscentrerad värld, till skillnad från dagens mindre statscentrerade värld, var paradoxalt ointresserad av gränser, då dessa togs för givna.¹³ Det förefaller alltså som att gränser är särskilt aktuella i en värld där dessa förväntas tyna bort.

Henk van Houtums indelning av gränser kan tjäna som en god inledning till hur man kan se på olika typer av gränser. Till en början gör författaren en distinktion mellan två olika sätt att se på människan och hennes förhållande till gränser. Det första synsättet utgår ifrån flöden i samhällen (i första hand ekonomiska), där gränser utgör fysiska hinder. Här är människan en rationell kostnadsminimerande varelse. Denna *homo economicus* ser i första hand gränser som handelshinder.¹⁴ Det andra synsättet ser människan som en *homo contractis*, som i första hand ser gränser som hinder för olika former av samarbete och integration. Hit räknar van Houtum t.ex. olika program som EU bedriver för att öka samarbete över gränserna i Europeiska Unionen.¹⁵ Därefter för författaren in ett tredje synsätt på gränser, där discipliner som sociologi och psykologi har varit framträdande. Till skillnad från de två tidigare synsätten intresserar man sig här i första hand för icke-fysiska, identitetsbaserade gränser. Dessa är beroende av socialpsykologins binära distinktion ”vi och de”. Människan är här en *homo socialis*, vars bild av rummet begränsar hennes förmåga att uppfatta gränser, som i grund och botten är socialt konstruerade. Till det här synsättet knyter van Houtum också en kognitiv dimension, där människan genom inläring får olika bilder av gränser och avstånd. Avståndet mellan A och B behöver inte vara detsamma som mellan B och A, likväl som gränsen från den ena sidan till den andra kan vara större eller mindre än motsatt gräns, eftersom dessa i grunden existerar i vårt medvetande och är beroende av en inlärningsprocess.¹⁶

Dessa försök att särskilja mellan olika synsätt på gränser löper som en röd tråd genom litteraturen på området. I ett viktigt specialnummer om gränsstudier i *European Journal of Social Theory* beskriver David Newman ett slags konflikt inom gränsstudier mellan geografer och sociologer. Han konstaterar att de föregående tenderar att fokusera starkt på de rent fysiska gränserna, medan de senare för sig med en mer abstrakt begreppsarsenal och fokuserar på gränser i människors medvetande, som en del i en identitetsdiskurs.¹⁷ Även om Newman berör rent geografiska gränser

---

12 Newman 2006, s. 172

13 Anderson m.fl. 2002, s. 2

14 Van Houtum 2000, s. 60ff

15 Van Houtum 2000, s. 63f

16 Van Houtum 2000, s. 68ff

17 Newman 2006, s. 172f

förefaller han vara klart mer intresserad av de gränser (oavsett om de också är geografiska eller inte) som existerar i vårt medvetande. Han talar om samma binära distinktioner som van Houtum; vi och de, här och där, inne och ute. Dessa gränsdragningar skapar en rädsla för ”det andra” hos individer, sociala grupper och stater.

It is as relevant to the individual who fears his/her neighbour, to the social group who fears the ‘influx’ of those with different economic status or skin colour, to the religious group which fears the influence of other religious beliefs, and to the State which fears any threat to its territorial integrity or sovereignty. This is the true essence of borders, past and present, territorial or aspatial.¹⁸

En viktig aspekt av gränsernas ”avgeografisering” handlar om gränsöverträdelser. Att överträda en fysisk gräns behöver inte betyda att man korsar gränsen till den andra gruppen. Detta kan exemplifieras med invandrare som på många håll och i många tider inte har blivit en del av sitt nya land, utan tvingats fortsätta leva åtskilda från majoritetsbefolkningen. Ibland har den tidigare makrogeografiska gränsen mellan två grupper blivit ett slags mikrogeografisk gräns mellan samma grupper i en och samma stad. Hit kan räknas allt från etniskt baserade stadsdelar i stora amerikanska städer till regelrätta ghetton för särskilda folkgrupper.¹⁹ Gränser mellan människor är för Newman således mycket mer än streck på kartan. De rymmer föreställningar om vad som skiljer oss från dem och dem från oss.

Också Klaus Eder, som var en annan av skribenterna i samma nummer av ifrågavarande tidsskrift, lägger stor vikt vid dessa abstrakta gränser. Han har ett synsätt som utgår ifrån att dessa ”mjuka gränser” (gränser i vårt medvetande) får människor att acceptera ”hårda gränser” (fysiska, geografiska gränser) och se dem som naturliga. Eder talar om berättelser (narratives) i vilka dessa abstrakta gränser mellan grupper uppstår. Detta synsätt applicerar han särskilt på EU, som han menar är beroende av något slags ”vi och de”-gräns utåt, för att kunna upprätthålla en fysisk gräns.²⁰ Senare i artikeln omformulerar han sig och talar om fysiska gränser beroende av legitimitet, vilket han hävdar leder till att EU är i behov av en gemensam europeisk identitet.²¹

---

18 Newman 2006, s. 177f

19 Newman 2006, s. 179

20 Eder 2006, s. 255f

21 Eder 2006, s. 257

Eder särskiljer också tre möjliga sätt att konstruera överstatliga (han diskuterar primärt EU) identiteter. Den första sammanhållande faktorn som Eder urskiljer är den strikt legala, som utgår ifrån ett medborgarskap och gemensamma rättigheter för individer i ett samhälle. Den andra basen för identitet grundar sig på att man delar en välfärd (a space of well-being) och skyddar den mot något yttre, medan den tredje grundar sig på kulturell gemenskap och ett gemensamt kulturellt arv.²² Här vill jag dra en parallell till en distinktion vid gränsdragning, gjord av Etienne Balibar och Erin Williams, som också förtjänar att lyftas fram. Balibar & Williams tar fasta på ordet ”folk” när de diskuterar en enhet kring vilken man kan legitimera en gränsdragning. Om ordet ”folk” skall konstituera något kring vilket man drar en gräns, så betonar de skillnaden mellan grekiskans ”demos” och ”ethnos”. Folk kan alltså vara såväl en politisk, legal enhet, som har en gemensam beslutsordning och gemensamma rättigheter, som en etnisk enhet, där andra faktorer, som språk, kultur och liknande för folket samman.²³ Detta kan jämföras med Eders uppdelning, där Balibars & Williams' ethnos har uppenbara likheter med Eders ”kulturella gemenskap”, medan demos liknar den ”legala gemenskap” som Eder talar om.

Professorn i politisk sociologi och global politik, Chris Rumford, håller sig i högre grad än Newman och Eder till de rent fysiska gränserna. Medan Eder menar att gränser i vårt medvetande kan legitimera fysiska gränser, hävdar Rumford att förhållandet snarare är det omvända. Fysiska gränser konstruerar enligt honom i hög grad våra förutsättningar för att uppfatta vår omvärld.²⁴ Hos dagens fysiska gränser vill Rumford åskådliggöra en dubbel utveckling på olika plan. Dels utvecklas vissa gränser i en öppnare riktning (debordering) och vissa i en stängdare (rebordering). Här är det lätt att exemplifiera med EU:s inre och yttre gränser. Men gränser rör sig också i två olika riktningar på ett annat plan, nämligen när det kommer till rörlighet för kapital kontra människor. Medan gränser blir allt öppnare för finansiella transaktioner blir de allt mer slutna för migranter. Också Anderson m.fl. accentuerar denna differentiering av gränser som EU bedriver, både vad gäller EU:s yttre kontra inre gränser och rörligheten för kapital kontra migranter.²⁵ Rumford tar också upp att gränser blir allt mer lättöverskridna för vissa människor, medan de utvecklas till enorma murar för andra.²⁶ Man kan alltså tala om en dubbel och motstridig utveckling på tre olika plan. Denna trefaldiga dubbla utveckling kan exempelvis ses i den process av murbyggande mot öst, som Rumford menar att

---

22 Eder 2006, s. 259

23 Balibar&Williams 2002, s. 76

24 Rumford 2006, s. 166

25 Anderson m.fl. 2002, s. 9f

26 Rumford 2006, s. 156f

ingalunda upphörde vis Berlinmurens fall.²⁷ Det är enligt Rumford alltså dessa fysiska gränsdragningar, den rumsliga dimensionen, som är så central för hur vi uppfattar vår omvärld.

Etienne Balibar och Erin Williams lyfter upp en annan slags dubbelhet när det kommer till EU och dess förhållande till gränser. De menar att det finns en dubbel syn på vad Europa är. Författarna exemplifierar med Balkankrigen, då man från ”europeiskt” håll diskuterade intervention på Balkan, vilket antyder att det forna Jugoslavien inte skulle ligga i Europa. Å andra sidan talade man om ”intervention på europeisk jord”, vilket åskådliggör en tydlig dubbelhet i ”Europas” självbild. Balibar & Williams menar att samma motsägelse finns kring andra perifera europeiska områden.²⁸ Denna dubbelhet förefaller i första hand gälla Europas geografiska gräns, men det område som utgör det ”intevenerande Europa” skulle man, även om det må vara lite vågat, kunna koppla till Klaus Eders ”space of well-being”. Det finns ett välmående Europa, som kan ställa upp för ett mindre välmående Europa.

2.2.1 Reflektioner

Innan jag ger mig in på att bryta ner det väsentliga i dessa bidrag till studiet av gränser, för att kunna konstruera en analysram för min undersökning, vill jag lyfta fram ett par viktiga aspekter som denna teorigenomgång kan bidra med till min generella utgångspunkt för studien. Den första aspekten är att gränser i dagens gränsdiskurs i allt högre grad ses som en process, snarare än som något fast. Newman knyter begreppet ”othering” till detta synsätt. Man gör något till en del av ”de andra” i en ständigt pågående process.²⁹ Både van Houtum och Eder lyfter fram inläringen, ”berättelserna” om gränser, som ständigt omformar vår bild av dessa.³⁰ Också Rumfords och Andersons m.fl. syn på gränser som föremål för ”debordering” och ”rebordering” skvallrar om att gränsdragning är något ständigt pågående, snarare än något som bara förändras vid fredsavtal efter avslutade krig mellan självständiga stater. Detta väl etablerade synsätt kommer att ligga till grund för också min studie, som ett generellt, grundläggande perspektiv. Det material jag kommer att analysera berättar om gränser, och dessa berättelser formar våra bilder av gränserna.

En annan viktig utgångspunkt för mig är den utveckling som både Rumford och Anderson m.fl. tar upp. EU:s yttre gränser blir allt hårdare, medan de inre blir allt lättare att överskrida. Detta gör att

---

27 Rumford 2006, s. 165

28 Balibar&Williams 2002, s. 73f

29 Newman 2006, s. 176

30 Van Houtum 2000, s. 71; Eder 2006, s. 266f

möjligheterna till både ekonomisk och social kontakt över framför allt EU:s östra och sydöstra gränser blir allt svårare. Att befinna sig i det Europa som beskrivs av politiker är därför viktigt för den som vill ha en åtminstone formell möjlighet att bli en del av ”oss”. På så vis hänger bilden av Europa hos politiker tätt samman med EU:s finalitet. Ordet Europa är ett verktyg för att inkludera och exkludera önskade och oönskade element. Politikens bild av Europa är samtidigt tätt knuten till bilden av gränser då Europas gränser, rumsliga eller icke-rumsliga, säger något om vilken typ av enhet Europa är.

2.3 Analysram

Vid konstruktionen av min analysram vill jag börja med att ta fasta på den distinktion som är kanske allra tydligast i litteraturen om gränser och gränsdragning, nämligen den mellan rumsliga och aspatiala gränser. Newman accentuerar denna skillnad mellan framför allt geografer och sociologer, som betonar de två olika typerna av gränser i olika grad. Rumford gör också en uppdelning i en rumslig och en icke-rumslig dimension, då han hävdar att den förra ofta bestämmer den senare. Också Eder gör i grunden samma distinktion då han talar om hårda och mjuka gränser. Denna teoretiska uppdelning vill jag applicera på Europa på så vis att jag ser en rumslig gränsdragning som att enheten kring vilken man drar en gräns är geografisk. Den som beskriver Europas gränser i rumsliga termer har i grunden samma syn som den som beskriver Europa som en geografisk region. Om man å andra sidan drar en aspatial gräns kring Europa, genom att exempelvis tala om värderingar som ”vi” har till skillnad från ”dem”, eller särskiljer vår kultur från deras, så ser man Europa som något icke-fysiskt. Denna kategori är väldigt bred och innefattar allt från föreställningar om att Europa är en kulturell gemenskap med ett gemensamt kristet arv, till att européer har gemensamma grundvärderingar i form av tilltro till mänskliga rättigheter och liberal demokrati.

Den ovan beskrivna uppdelning i ett geografiskt Europa och något som jag från och med nu kallar ett idémässigt Europa utgör de två första kategorierna Europabegrepp i min analysram. Jag vill emellertid särskilja också en tredje kategori Europabegrepp. Jag har tagit fasta på den likhet jag tycker mig se i Eders och Balibars & Williams' sätt att dela upp ”enheter” eller ”gemenskaper” i sådana som grundar sig på legala eller politiska band (demos) och sådana som grundar sig på kulturella, eller etniska sådana (ethnos). De senare faller in i min andra kategori, dvs. i det här fallet

idémässiga Europabegrepp. En kulturell gemenskap kräver inte legala band mellan människor och heller inte ett fastslaget fysiskt område. Den första typen av gemenskap, som istället grundar sig på strikt legala band människor emellan, är en gemenskap som jag varken kan klassificera in under den geografiska eller den idémässiga kategorin. Även om den här typen av politiska enheter i allmänhet är knutna till ett fast territorium, så är detta inte nödvändigt. Dels är inte alla inom varje politisk enhet (stat) fullvärdig medborgare. Barn och utländska medborgare har i allmänhet inte rösträtt till exempel. Dels har i allmänhet medborgare som är bosatta i andra geografiska områden rösträtt i den politiska enhet i vilken man är medborgare, även om man inte är bosatt i det geografiska område som den gör anspråk på. Politiska enheter sammanfaller alltså inte nödvändigtvis med territoriella områden. Politiska enheter kan heller inte sägas vara kulturella eller idémässiga, då dessa i allmänhet rymmer många olika värderingar och kulturer. En gemensam kultur är inte nödvändigt för ett gemensamt medborgarskap och gemensamma rättigheter. Därför vill jag tillföra den politiska enheten som en tredje kategori i min analysram. Här följer en klagörande tabell.

<ul style="list-style-type: none"> • Geografisk enhet - Europa är ett geografiskt område med fysiska gränser.
<ul style="list-style-type: none"> • Idémässig enhet - Europa är något icke-rumsligt, som består av idéer, värderingar och/eller en gemensam kultur.
<ul style="list-style-type: none"> • Politisk enhet - Europa är en politisk enhet med medborgare, en gemensam röst utåt och ett gemensamt system för beslutsfattande.

Även om jag särskiljer dessa tre kategorier av begrepp, så betyder naturligtvis inte det att kombinationer av dessa inte existerar. Man kan mycket väl tänka sig att folkpartister och vänsterpartister beskriver Europa som både en politisk enhet och ett geografiskt område, eller både en idémässig sfär och ett geografiskt område inom vilket dessa idéer huserar. Bland de Europabegrepp som jag går in på i analysen kommer det alltså att finnas både sådana som bara platsar i en av dessa tre kategorier och begrepp som platsar i två, eller kanske rentav i alla tre kategorier.

2.4 Frågeställningar och förförståelse

För att inte göra min undersökning för generell och oprecis skall jag precisera ett par konkreta frågeställningar, som framstår som särskilt viktiga efter teorigenomgången. Utan mer precisa frågeställningar kan det bli svårt att se vad det egentligen är jag är ute efter i materialet. Ett allt för öppet förhållningssätt leder lätt till en ganska intetsägande beskrivning, då beskrivningen inte har något konkret att förhålla sig till och alla resultat är lika väntade och oväntade.

Två särskilt intressanta frågor har slagit mig när jag har läst olika artiklar om gränser och skrivit teorikapitlet. Den första av dessa rör förhållandet mellan spatiala och aspatiala gränser. Precis som jag skrev i avsnitt 2.2 verkar det finnas en oenighet mellan Eder och Rumford angående förhållandet mellan dessa olika typer av gränser. Klaus Eder företräder uppfattningen att de fysiska gränserna behöver de icke-fysiska gränserna för att legitimeras. Det är alltså, enligt Eder, de aspatiala gränserna som möjliggör de hårda fysiska gränserna. Rumford, å sin sida, menar att det snarare är de fysiska gränsernas existens som formar vår bild av vår omvärld och skapar de aspatiala gränserna. Denna motstridighet anser jag förtjänar att tas i beaktande när jag gör min undersökning. Även om jag ogillar punktuppställning skall jag, för tydlighetens skull, formulera om detta till en explicit fråga i just det formatet.

- Styr de abstrakta gränserna de geografiska hos Vänsterpartiets och Folkpartiets Europabegrepp, eller är förhållandet det omvända?

Den andra frågan springer ur Etienne Balibars och Erin Williams' beskrivning av Balkan som både en del av Europa och något som ligger utanför Europa. Det vore intressant att undersöka om denna motstridiga bild av Europa, oavsett om det handlar om områden i fd. Jugoslavien eller andra områden i ett geografiskt Europas utkanter, går att hitta också hos Vänsterpartiet och/eller Folkpartiet. En sådan syn på Europa skapar onekligen andrahandseuropéer, som får vara med i Europa, men kanske bara när det passar förstahandseuropéerna. Frågeställningen kan formuleras som följer.

- Går den motstridighet i framställningen av Europa, som Balibar beskriver, att hitta hos Vänsterpartiets och Folkpartiets Europabegrepp?

Jag vill också passa på att säga något om min förförståelse av dessa fenomen och hur denna förhåller sig till dessa två forskningsfrågor, som delvis utgår ifrån den bild av de två partiernas förhållande till EU och Europa som beskrivs i avsnitt 2.1. Precis som jag skrev i inledningen har jag en bild av att EU ofta likställs med Europa i den dagliga politiska debatten i Sverige, särskilt hos Folkpartiet. Detta innebär att de geografiska områden och de idéer som inte hör till EU utesluts ur Europa. Hos Vänsterpartiet är min uppfattning att en sådan förväxling sällan sker. Eftersom EU ställer vissa politiska krav på nya medlemsstater, så måste man säga att detta ”idémissiga Europa” styr det geografiska Europas gränser. Min förförståelse är att Folkpartiet har en fast bild av ett idé- och värdepaket som man knyter till Europa, utifrån vilket det geografiska Europas utbredning bestäms. Svaret på den första frågan skulle alltså för detta förväntade folkpartistiska Europabegrepp bli att, precis som Eder säger, de idémissiga gränserna styr de geografiska. Vad beträffar Vänsterpartiet har jag egentligen ingen uppfattning om någon liknande idémissig bild av Europa. Jag förväntar mig snarare att Vänsterpartiets Europabegrepp skall se Europa som geografiskt och hålla sig borta från de abstrakta gränserna mot omvärlden. Utifrån den beskrivning av partiet som ges i avsnitt 2.1 finns det ingen anledning att anta att Vänsterpartiet skulle vilja låta EU stå som representant för Europa.

Den likställning av EU med Europa som jag förväntar mig hitta hos Folkpartiet får mig också att tro att det finns en motstridighet i hur man beskriver Europa, då man säkerligen också använder Europa i betydelsen en större geografisk region. Om man först likställer Europa med EU och sedan sekunden senare talar om ett Europa där länder som Ukraina, Kroatien och kanske Ryssland ingår, så finns det en uppenbar motstridighet i framställningen av Europa. Samma motstridighet tror jag mig inte hitta hos Vänsterpartiet, som jag snarare tror att betonar ett större geografiskt Europa och inte likställer Europa med EU, av just den anledningen att man saknar intresse av att låta EU, som man har en negativ inställning till, stå som representant för Europa. Jag är naturligtvis inte fast besluten att bevisa dessa antaganden, utan ändrar gladeligen min uppfattning när jag tar mig an materialet. Jag tycker ändå att det är viktigt att min förförståelse är angiven, så att de slutsatser jag kommer fram till har något att förhålla sig till.

3. Metod

Valet av metod för en undersökning bör utgå ifrån studiens syfte. Eftersom min studie syftar till att blottlägga olika idéer om Europa, så förefaller ett slags kvalitativ textanalys att ligga närmast till hands. Undersökningen handlar inte om att mäta omfattningen av något, som i en kvantitativ textanalys, utan om att tolka olika budskap, för att sedan kunna belysa och problematisera olika egenskaper hos dessa.

Det råder ganska god samstämmighet om att kvantitativ och kvalitativ textanalys kan hållas isär. När det kommer till olika typer av kvalitativ textanalys och skillnaderna mellan dessa typer, finns emellertid inte alls samma enighet i metodlitteraturen. Peter Esaiasson m.fl. delar i *Metodpraktikan* upp kvalitativa textanalyser i två huvudkategorier. Den första kategorin är analyser som syftar till att systematisera innehållet i texter. Hit räknas studier med avsikt att klargöra tankestrukturer i texter, ordna texters innehåll logiskt och studier där man vill klassificera detsamma. Den andra kategorin som används är studier med syftet att kritiskt granska texters innehåll. Sådana studier kan falla in under de smalare kategorierna idékritik, ideologikritik och diskursanalys.³¹ En sådan uppdelning är ingalunda den enda möjliga. Göran Bergström och Kristina Boréus använder ingen inledande tudelning av olika kvalitativa textanalyser, utan talar istället om argumentationsanalys, idé- och ideologianalys, begreppshistoria, narrativanalys, lingvistisk textanalys och diskursanalys, som skilda textanalytiska ingångar.³²

För att undvika att trassla in mig bland lianerna i denna djungel av textanalytiska metoder har jag valt att utgå ifrån Ludvig Beckmans *Grundbok i idéanalys*. Beckman reder på ett lättbegripligt sätt ut vissa oklarheter som lätt uppkommer när man försöker hålla isär olika textanalytiska inriktningar. För det första bör man skilja på två grundläggande plan i valet av textanalytisk metod. Det första planet är ett bredare plan, som handlar om den grundläggande metodologiska ingången. Vad är det som studeras och varför? Hit hör grundläggande antaganden om förhållandet mellan forskaren, materialet som studeras och vetenskapen i stort. Det andra planet, som Beckman vill särskilja från vetenskapsteoretiska utgångspunkter, är de konkreta textanalytiska verktygen. Hur läses texten och hur systematiseras dessa innehåll? Dessa två plan fogar författaren samman under beteckningen idéanalys.³³ Det är också den beteckningen jag vill använda för att beskriva mitt generella sätt att angripa mitt forskningsproblem. Låt mig börja med att reda ut ett par grundläggande aspekter av

31 Esaiasson m.fl. 2007, s. 238f

32 Bergström&Boréus 2005, s. 18f

33 Beckman 2005, s. 9ff

idéanalysen, för att sedan beskriva den grundläggande ramen för min analys av olika Europabegrepp och avsluta med att ta upp ett par konkreta textanalytiska verktyg.

3.1 Idéanalys

Idéanalys beskrivs av Beckman som det vetenskapliga studiet av politiska budskap.³⁴ När politiska budskap granskas av en forskare, liksom av vilken annan person som helst, är det självklart nästintill omöjligt att vara fullständigt objektiv. Man bör därför erkänna att man inte kan ta sig an en text förutsättningslöst och istället vara så öppen som möjligt med de ”glasögon”, med vilka man betraktar texten.³⁵ Dessa glasögon är i mitt fall analysramen (avsnitt 2.3), samt de textanalytiska verktygen. Att presentera dessa utförligt är förstås en nyckel till att min studie skall kunna uppfylla kravet på god intersubjektivitet, varför jag skall vara så tydlig jag kan på de punkterna.

Vad beträffar den grundläggande ingången till en idéanalys, framhåller Ludvid Beckman distinktionen mellan idé- och aktörscentrerade angreppssätt. En idécentrerad studie fokuserar, som namnet antyder, på idéerna och kan t.ex. intressera sig för huruvida dessa innehåller inneboende motsättningar, eller huruvida argumentationen för budskapen är logiskt konsistent. Aktörscentrerade studier lägger istället vikt vid de aktörer som framför politiska budskap och kan t.ex. intressera sig för att beskriva skillnader mellan två aktörers budskap i en fråga.³⁶ Denna distinktion är för mig en aning komplicerad, men samtidigt avgörande. Jag har valt att fokusera på två politiska partier, men har samtidigt den huvudsakliga ambitionen att åskådliggöra olika *Europabegrepp*, snarare än att kategorisera de två partierna. Jag anser att mitt syfte ändå bör vara styrande vid valet av idéanalytisk ingång och skulle därför kalla min studie för en idécentrerad sådan. Det är egenskaper hos idéerna som är det mest intressanta och inte vem som framför dessa idéer. Det är var Europas gränser dras och hur dessa gränser ser ut som skall undersökas, snarare än vem som drar gränserna. Detta hänger samman med det grundläggande perspektivet att gränser är en process, snarare än något som bestäms vid en absolut tidpunkt av en eller flera givna aktörer (avsnitt 2.2.1). Detta parallella förhållningssätt till materialet löper som en röd tråd genom undersökningen. Studiens syfte är att beskriva de Europabegrepp som finns hos de två partierna utifrån avsnittet om gränser och gränsdragning (2.2), medan föreställningen om gränser som en process gör studien relevant och intressant.

---

34 Beckman 2005, s. 11

35 Ibid, s. 21f

36 Beckman 2005, s. 17ff

3.2 Material

Den skarpsinte läsaren undrar nu varför det överhuvudtaget då är intressant att specificera två aktörer och jämföra dessa, om undersökningen ändå är mer intresserad av idéerna än vem som framför dem. För det första kräver en jämförelse åtminstone två aktörer. Den jämförande ingången vill jag försvara utifrån samma anledning som jag anser att det är viktigt att ha en analysram som utgångspunkt när jag närmar mig de texter jag skall analysera. Utan ett jämförande element, där aktörerna är förhållandevis olika, blir det svårare att säga något om vad som saknas i de Europabegrepp som framförs. Genom att lyfta fram folkpartistiska Europabegrepp som ett alternativ till vänsterpartistiska sådana och tvärtom, eller Europabegrepp som är gemensamma för partierna, tror jag mig kunna säga mer om begreppens egenskaper, än om jag bara hade tittat på ett av partierna. Samma problem hade jag stött på om jag hade tittat på ett slumpmässigt urval av olika Europabegrepp utan någon hänsyn till vem aktören är. Av samma skäl har jag också valt ett parti som har suttit i regering under den period från vilken materialet är hämtat och ett parti som satte i oppositionen under samma tid. Att partierna är små och därför i ständigt behov av att uttrycka (starka) åsikter som särskiljer dem från andra partier, eller profilera sig, som det så ofta heter i massmedia, torde också ge mig idéer om Europa som är klarare uttryckta att undersöka.

Eftersom min studie inte har någon egentlig ambition att uttrycka förändring över tid, så har jag valt att begränsa mig till åren 2006-2010, då Sverige styrdes av en borgerlig regering bestående av Moderaterna, Folkpartiet, Centerpartiet och Kristdemokraterna. Som material kommer jag att använda flera olika typer av texter av representanter för de båda partierna, likväl som texter som hela partier står bakom. För att inte komplicera bilden för mycket har jag ändå valt att hålla mig till ett nationellt partipolitiskt plan. Detta för att undvika att förvrida partiernas syn genom att lägga vikt vid enskilda kommunpolitikerns inte alltid helt genomtänkta uttalanden i media.

Rent konkret kommer materialet att bestå av protokoll från riksdagsebatter, motioner, riksdagsledamöters frågor till regeringen och de bägge partiernas partiprogram. Anledningen till att jag vill hålla materialet ganska brett är att min analys fokuserar på de senaste åren, vilket begränsar materialet något. Samtidigt vill jag, som sagt, undvika enskilda färgstarka uttalanden i media, som ofta säger mer om en enskild politiker än om en allmän tankeström i ett parti. Av dessa olika kategorier material är riksdagsdebatter den klart dominerande delen. Jag ser detta som en fördel av

samma anledning som valet av två små partier med ett starkt behov av att uttrycka tydliga åsikter. I riksdagsdebatter kan man inte alltid förbereda sig till fullo och stämningen blir inte sällan sådan att ledamöterna tvingas uttrycka sig på sätt som gör deras budskap tydliga och mindre invävda i försök att inte stöta sig med någon väljargrupp.

3.3 Underförstådda budskap

Den konkreta textanalysen består av att leta efter så väl uppenbara budskap, som underförstådda sådana. De uppenbara sätten att ge termen Europa innehåll behöver jag av lätt insedda skäl inga särskilda verktyg för att upptäcka, medan de i olika grad underförstådda budskapen kan kräva visa grundläggande verktyg. Att tala om uppenbara budskap som väsensskiljda från underförstådda sådana vore felaktigt. Anders Sigrell formulerar spännvidden på ett elegant vis:

Tänker vi oss en samling underförståddheter uppställda i en grov ordning som börjar med det enklaste, mest formella och lättförståeliga och slutar i det subtilaste och mest svårgripbara; då har vi någon typ av ej uttryckt grammatisk redundans i ena änden och kanske en dikt av Bruno K. Öijer i den andra.³⁷

Man bör alltså snarast betrakta fältet mellan uppenbart och underförstått som en gråskala. Den huvudsakliga typen av enkel underförståddhet som jag skulle vilja lyfta fram är när en talare eller författare helt enkelt växlar mellan två begrepp på ett sätt som får dem att framstå som liktydiga. I skönlitterära texter används ofta synonymer för att åstadkomma ett bra flöde, men en liknande teknik kan användas i politiska texter för att underförstått likställa två begrepp. Man kan t.ex. notera hur Carl Bildt i sin utrikesdeklaration från 2008 yttrar sig som följer.

Klimatfrågan är en av våra främsta prioriteringar och får inte åsidosättas på grund av den ekonomiska krisen. Tvärtom har vi mycket att vinna om vi investerar i grön teknologi.³⁸

Utrikesministern säger indirekt att klimatfrågan handlar om att investera i grön teknologi. Det som bör noteras här är att han inte argumenterar för att just den lösningen är den bästa, utan likställer

---

37 Sigrell 1999, s. 142

38 Riksdagens protokoll 2008/09:72

klimatfrågan med ifrågavarande åtgärd. Man skulle kunna tänka sig att Bildt istället sade ”Tvärtom har vi mycket att vinna om vi löser klimatfrågan”. Nu byter han ut den politiska frågan mot en konkret åtgärd, som om den vore den enda och självklara lösningen och inte en lösning som grundar sig på hans värderingar. På ytan är det frågan om ett deskriptivt yttrande, men underförstått innehåller det normativa aspekter. På samma sätt kommer jag att leta efter hur termen Europa byts ut mot olika begrepp som säger något om vad Europa är för den som yttrar sig.

4. Analys

4.1 Enkla Europabegrepp

Efter en grundlig genomgång av materialet förefaller det vara enklast att dela upp analysen i två delar. Jag börjar med att beskriva fyra enkla Europabegrepp, som går att identifiera utifrån analysramen som jag redogjorde för i metodkapitlet. Dessa begrepp är inte en kombination av två olika idéer, utan ger termen Europa en ”enkel” betydelse. Denna första del av analysen utgör sedan grunden för att jag skall kunna lyfta analysen till nästa nivå, där jag ämnar visa hur dessa olika Europabegrepp kan relateras till gränsdragningsproblematik. Syftet med den andra delen av analysen är att visa hur Vänsterpartiets och Folkpartiets representanter drar gränser för Europa i sina uttalanden och därmed också utesluter något, medan denna första del utgör ett slags grund för att förstå hur analysramens tre kategorier kan appliceras på enheten ”Europa”, kring vilken en gräns dras.

4.1.1 Europa som geografiskt område

Det första enkla Europabegreppet som jag har kunnat urskilja är det kanske mest uppenbara, som också utgör den första punkten i min analysram; Europa som ett geografiskt område. Hit räknas alla de sätt att använda termen Europa som fyller denna med en innebörd som kan knytas till ett fysiskt område. Detta fysiska område kan vara allt mellan tydligt och väldigt vagt definierat, men det måste framgå att området är geografiskt och inget annat. I fall området är definierat, så spelar det i det här sammanhanget heller ingen roll vad som sägs höra till Europa. I mitt material finns det en uppsjö olika varianter av så väl graden av tydlighet, som var gränsen för det geografiska området Europa

dras. Låt mig börja belysningen av denna rikedom med ett par citat av representanter för de bägge partierna.

Europa är som sagt var större än EU. Det handlar om nästan 200 miljoner människor av andra nationaliteter: norrmän, ryssar, ukrainare med flera. Det handlar om ytterligare 70 miljoner om man även räknar Turkiet som ett europeiskt land.³⁹

(Jacob Johnson, Vänsterpartiet)

Vårt mål är att ersätta EU:s odemokratiska beslutsformer och fördragsfästa kapitalism med en alleuropeisk samverkan grundad på demokratiska principer(...)⁴⁰

(Vänsterpartiets partiprogram)

Det handlar om den energikris som i början av året lamslog delar av Europa där vissa länder drabbades mycket hårt mitt i vinterkylan. Det gäller Makedonien, Slovakien och Bulgarien.⁴¹

(Cecilia Malmström, Folkpartiet)

EU-samarbetet har bidragit till fred mellan gamla arvfjender och skapat stabilitet, frihet och demokrati i ett återförenat Europa.⁴²

(Cecilia Malmström, Folkpartiet)

Det är knappast särskilt överraskande att man kan hitta exempel på hur de två partierna använder Europa som benämning på ett geografiskt område. Det är likväl föga överraskande att tre av dessa fyra citat som berör Europa också berör den Europeiska Unionen. Dessa fyra citat har som sagt den gemensamma nämnaren att alla på något sätt ser Europa som ett geografiskt område. Vad beträffar gränserna för detta område finns emellertid olika idéer. Jacob Johnson räknar åtminstone delar av Ryssland, samt Ukraina, Norge och kanske Turkiet till Europa. I Vänsterpartiets partiprogram framgår inte var gränserna för Europa skall dras, men klart är att EU-området är en del av Europa. Därutöver antyder begreppet ”alleuropeisk samverkan” att det finns områden som inte hör till EU, som ändå är en del av det geografiska området Europa, även om dessa inte pekats ut.

---

39 Riksdagens protokoll 2008/09:83

40 Vänsterpartiets partiprogram, reviderat 2008

41 Riksdagens protokoll 2008/09:83

42 Riksdagens protokoll 2006/07:70

Cecilia Malmström får här stå för båda de citat från Folkpartiet som ser Europa som ett geografiskt område. Eftersom Malmström var Europaminister i den borgerliga regeringen under den period jag undersöker, innan hon utnämndes till EU-kommissionär i början av år 2010, faller det sig naturligt att hon blir välciterad i min studie. I det första yttrandet framgår att Europa är ett geografiskt område genom formuleringen ”delar av Europa”. Dessutom står det klart att de tre nämnda länderna, varav Makedonien inte är EU-medlem, tillhör Europa. I det andra citatet motsäger Cecilia Malmström sig själv, då hon beskriver Europa som enat inom ramen för EU-samarbetet. Därav framgår att det geografiska området Europa slutar vid dagens EU och därmed alltså inte innefattar till exempel nyss nämnda Makedonien.

Innehållet i de geografiskt baserade Europabegreppen skiljer sig alltså åt. Oftast används termen Europa så att det är omöjligt att veta vilka områden som inkluderas, men dessa citat ger oss i alla fall en lös idé om vad det kan handla om. Vid en jämförelse mellan de två partierna framgår främst att Vänsterpartiet är noggrannare med att betona att Europa är betydligt större än EU, medan Folkpartiet förefaller ha en något snävare syn på vilka länder som ingår i det geografiska området Europa. Detta ger mig en bredare uppsättning geografiska Europabegrepp att utgå ifrån när jag senare skall övergå till att belysa hur gränser dras kring mera komplexa Europabegrepp, som ofta har den här typen av enkel geografisk bild av Europa som utgångspunkt.

4.1.2 Europa som en idé

Nästa Europabegrepp som jag skall beröra är något mer komplext än det föregående. Särskilt komplicerat är förhållandet mellan idéer och värderingar. En idé om Europa kan t.ex. vara att man vilar på ett gemensamt kulturarv. Europa kan också vara ett paket värderingar, som t.ex. demokrati och respekt för mänskliga rättigheter. Oftast är emellertid dessa, som jag kallar dem, idémässiga Europabegrepp så vaga att det är svårt att upprätthålla någon gräns mellan begrepp som grundar sig på beskrivningar av verkligheten och begrepp som grundar sig på värderingar. Jag kommer därför att behandla dem under samma rubrik. När jag har gått igenom materialet har jag inte kunnat hitta ett enda exempel på att en vänsterpartist använder termen Europa i en sådan betydelse. Hos Folkpartiet finns det emellertid flera bra exempel. Nedan följer tre exempel som jag hoppas skall ge en bild av hur olika idémässiga Europabegrepp kan se ut, både vad gäller innehåll och graden av konkretion.

*De säger nej till Europa. Sedan finns det partier som säger nja till Europa. Vi liberaler går till val på att vi säger ja till Europa.*⁴³

(Jan Björklund, Folkpartiet)

*Jag gläds över att som liberal och som Folkpartiets utrike talesman företrädas av en alliansregering som brinner för Europatanken*⁴⁴

(Birgitta Ohlsson, Folkpartiet)

*Att riva murar talade Ulf Holm om tidigare. Det är vackert, och det är faktiskt det som Europatanken handlar om.*⁴⁵

(Christer Winbäck, Folkpartiet)

Jan Björklund, Birgitta Ohlsson och Christer Winbäck talar alla om Europa i en mer abstrakt betydelse än ett geografiskt område. Det handlar om något svårgreppbart som säger något om vad som är rätt om man, som Jan Björklund, säger ja till Europa. Europa är här alltså i någon mening ett paket av värderingar, eller åtminstone ett grundläggande synsätt där Europa är något abstrakt. Björklund och Ohlsson går inte in på vad detta abstrakta Europabegrepp innehåller, men Christer Winbäck ger oss lite mer att utgå ifrån. Det handlar om att riva murar. Den som är för Europa är alltså för att riva murar (i abstrakt betydelse får man förutsätta). Här kan man knyta an till de binära distinktioner som jag tog upp i avsnitt 2.2. Att vara för ”att riva murar”, dvs. fri rörlighet i olika former förutsätter att man är emot protektionism och rörelsehinder på samma områden. Vissa värderingar inkluderas alltså i detta Europabegrepp, medan andra utesluts. Även om detta i grund och botten bara är en värdering som stödjer fri rörlighet, så kan man ändå tänka sig att den har ett slags historiskt botten, som utgår ifrån Kol- och stålunionens sammanbindande av de forna fienderna Tyskland och Frankrikes vapenproduktion. Det är alltså inte helt lätt att hålla isär värdepaketet Europa från idéer om t.ex. historiens betydelse.

---

43 Riksdagens protokoll 2008/09:122

44 Riksdagens protokoll 2007/08:63

45 Riksdagens protokoll 2008/09:83

4.1.3 Europa som politisk enhet

Att säga ”Europa är en politisk enhet” utan att tankarna förs till EU är nästan omöjligt. Oavsett om det är EU man avser eller inte, så finns det en tydligt urskiljbar kategori Europabegrepp som knyter ord som i allmänhet förknippas med stater till ordet Europa. Hit hör t.ex. medborgare och demokrati. Idén om Europa som en politisk enhet förutsätter också en syn på Europa som en mer eller mindre enhetlig aktör, som kan agera med en enda röst. Föreställningen om att Europa är en politisk enhet förefaller mera vanlig hos Folkpartiet än hos Vänsterpartiet, men exempel på ett sådana Europabegrepp finns hos båda partierna. Här följer tre konkreta exempel på hur idéer om Europa som en politisk enhet kan se ut.

Om man har ett sådant sätt att se på Europas medborgare, att EU-kritiker är något man är bara i avvaktan på att man blir informerad tillräckligt mycket, undrar jag vad det kommer att bli för dialog.⁴⁶

(Hans Linde, Vänsterpartiet)

De europeiska demokratiernas säkerhet har under årtionden garanterats av Nato. Detta samarbete mellan Europa och USA är viktigt också i framtiden.⁴⁷

(Folkpartiets partiprogram)

Om det är någon union eller någon form av organisation som kan göra starka ställningstaganden är det Europa.⁴⁸

(Birgitta Ohlsson, Folkpartiet)

Hans Linde talar om ”Europas medborgare”, vilket förutsätter att Europa är något man kan vara medborgare i. Medborgarskap förutsätter att Europa är någon form statsliknande politisk enhet. I Folkpartiets partiprogram talar man visserligen om europeiska demokratier i pluralis, men samtidigt likställer man Europa med USA, vilket tyder på att Europa ändå ses som en enhetlig aktör. Birgitta Ohlsson ser i sitt uttalande Europa som en union eller någon form av organisation med kapacitet att göra starka ställningstaganden. Union för tankarna till en politisk enhet och förmågan till kraftfull gemensam aktion förstärker bilden av en enhetlig aktör.

---

46 Riksdagens protokoll 2006/07:118

47 Folkpartiets partiprogram, reviderat 2007

48 Riksdagens protokoll 2006/07:14

4.1.4 Europa som EU

De senaste rubrikerna har säkert fört många läsare närmare och närmare tanken att den ”idé” man vill komma åt, den politiska enheten som kallas Europa, i själva verket är EU. Jag har ändå viljat hålla isär dessa olika Europabegrepp eftersom de tidigare visserligen kan ingå i en likställning av Europa med EU, men också kan existera bortom EU. Den Europeiska Unionen är ingen förutsättning för att Europa skall kunna vara vare sig ett geografiskt område, ett paket av värderingar, en missionerande aktör eller en politisk enhet. Att hålla dessa Europabegrepp isär är också en förutsättning för att jag i nästa kapitel skall kunna visa hur de används i mera komplexa begrepp, som sätter gränser för Europa på olika plan. Men låt oss ta en sak i taget och börja med att titta på hur begreppen Europa och EU likställs i svensk politisk debatt. Detta görs inom så väl Vänsterpartiet som Folkpartiet.

Jag förstår att det är tacksamt att inför Europavalet måla ut modellen som hotad i Europa, men den är inte det.⁴⁹

(Cecilia Malmström, Folkpartiet)

EU-kommissionen har föreslagit visumtvång för bolivianska medborgares vid inresa till Europa.⁵⁰

(Alice Åström, Vänsterpartiet)

Dessa citat utgör två enkla exempel på hur man i både Folkpartiet och Vänsterpartiet byter ut ordet EU till ordet Europa. Här kan den likställning som jag tar upp under avsnittet. Citaten är med andra ord exempel på ett Europabegrepp, där innebörden av termen Europa helt enkelt är EU. När Cecilia Malmström talar om Europavalet åsyftar hon valet till Europaparlamentet, vilket insinuerar att Europaparlamentet, som EU-institution, skulle representera Europa. Vänsterpartiets Alice Åström talar om EU-kommissionens förslag att införa visumtvång för bolivianska medborgare vid inresa till Europa. Eftersom EU-kommissionen inte rimligen kan ha något formellt inflytande över andra områden än EU, så måste man se också detta som en likställning av Europa med EU. Det är helt enkelt inresa till EU-området som Alice Åström åsyftar.

---

49 Riksdagens protokoll 2008/09:83

50 Fråga 2006/07:26 Visumtvång för medborgare från Bolivia av Alice Åström (v)

4.2 Europas gränser hos Vänsterpartiet och Folkpartiet

I denna andra del av analysen ämnar jag visa på vilka sätt de enkla Europabegrepp som jag tog upp i analysens första del kan användas för att sätta gränser för vad Europa är. Min avsikt är att belysa olika sätt att använda dessa Europabegrepp utifrån kapitlet om gränsdragning och uteslutning, samt försöka besvara de preciserade frågeställningarna i avsnitt 2.4. Jag tar nedan upp fyra sätt att använda termen Europa i en mer komplex bemärkelse än de fyra Europabegrepp jag redogjorde för ovan. Det första av dessa går att finna hos båda partierna, medan det andra förefaller vara frånvarande hos Folkpartiet och de två sista inte, så vitt jag har kunnat se, finns hos Vänsterpartiet. Jag gör inte anspråk på att ge en heltäckande bild av dessa två partiers, eller för den delen svenska politikerna, sätt att tala om Europa. Det finns naturligtvis tusentals sätt att tala om Europa på som inte ryms i den här studien. Jag vill helt enkelt bidra med att belysa några framstående sätt att dra geografiska- och idémässiga gränser för Europa, som har uppenbarats för mig under genomgången av materialet.

4.2.1 Lilla och stora Europa

Det som var kanske mest uppenbart när jag läste igenom olika yttranden av partiernas riksdagsledamöter var att det finns en ständig ihopblandning av två olika, i grunden geografiska, Europabegrepp. Det första av dessa Europabegrepp är synen att Europa helt enkelt är EU (se avsnitt 4.1.4) och det andra är att Europa är ett vidare geografiskt område, som innefattar flera länder som idag inte är EU-medlemmar. Inom ett kort anförande kan en politiker hoppa mellan dessa två Europabegrepp utan att överhuvudtaget reflektera över att antalet ”européer” i det första av dessa ofta är hundratals miljoner färre. Så är dock inte alltid fallet, utan ibland är den som yttrar sig klart medveten om motstridigheten i dessa två Europabegrepp. Jag skall belysa detta växlande mellan vad jag kallar för lilla (Europa som EU) och stora (Europa som ett större geografiskt område) Europa med ett par citat.

Vi har format ett Europa som i dag är enat inom ramen för den europeiska unionen och mycket annat men som samtidigt är tudelat. Hur har det blivit så? Jag tycker att vi ska fundera på hur det kommer sig att det finns så pass många unga människor i dag i

*Moldavien, Ukraina, Ryssland eller andra stater i Östeuropa som känner att det bästa och viktigaste för dem i deras liv är att kunna flytta till Västeuropa.*⁵¹

(Fredrik Malm, Folkpartiet)

*Vi har ett beslutandesystem i Europa som innebär att EU har mer makt än vi skulle vilja se. Så länge EU har den makten måste vi naturligtvis agera där. Det räcker dock inte, särskilt inte på klimatområdet. Där måste vi ha internationella överenskommelser som går långt utanför EU, och långt utanför resten av Europa.*⁵²

(Lars Ohly, Vänsterpartiet)

Fredrik Malm använder ordet Europa i en klar dubbel bemärkelse. Det är och förblir oklart hur Europa kan vara enat genom EU-samarbetet, om nu ett flertal länder som inte är EU-medlemmar ingår i Malms Europabegrepp. Också Lars Ohly är klart förvirrande i sin användning av ordet Europa. Om Europa nu har *ett* beslutandesystem, så innebär ju rimligen detta att Ohly drar likhetstecken mellan Europa och EU. Samtidigt talar han några sekunder senare om EU och ”resten av Europa”. Båda två, och jag skulle kunna ge fler exempel från t.ex. Cecilia Malmström (Fp)⁵³, Hans Linde (v)⁵⁴ och Vänsterpartiets partiprogram⁵⁵, ger en klart förvirrande bild av vad som egentligen utgör Europa.

Lars Ohlys uttryck ”resten av Europa” tjänar som en god utgångspunkt för den viktiga poäng jag vill göra angående den ambivalens som tycks råda inom de två partiernas bild av Europas geografiska utbredning. Detta resten av Europa är i båda citaten något som kommer i andra hand. EU nämns av både Malm och Ohly först och sedan lägger man till något om de övriga. Här är det inte svårt att dra paralleller till gränsdragning och uteslutning. I kapitel 2.2 beskriver jag David Newmans binära distinktioner mellan ”vi” och ”de”, ”här” och ”där”, ”inne” och ”ute”, osv. Att det ”stora Europa” som inte är en del av ”lilla Europa” kommer i andra hand, och som avsnitt 4.1.4 visar, ofta helt och hållet utesluts, gör att dessa geografiska regioner lätt uppfattas som ”de andra”, ”de som är där och inte här”, eller ”de som är ute och inte inne”.

Som den uppmärksamme läsaren säkert redan har noterat sammanfaller detta Europabegrepp med Etienne Balibars och Erin Williams' beskrivning av en motstridig bild av vad som utgör Europa.

51 Riksdagens protokoll 2006/07:103

52 Riksdagens protokoll 2008/09:122

53 Riksdagens protokoll 2006/07:103

54 Riksdagens protokoll 2007/08:106

55 Vänsterpartiets partiprogram, reviderat 2008

Balibar & Williams talar om de perifera områden som varannan gång är en del av Europa och varannan gång inte är det. En sådan motstridighet finns uppenbarligen hos de två partierna i min undersökning och den motstridigheten gör invånarna i det geografiska Europas utkanter till halva européer. Svaret på den andra frågeställningen i avsnitt 2.4, dvs. ”Går den motstridighet i framställningen av Europa, som Balibar beskriver, att hitta hos Vänsterpartiets och Folkpartiets Europabegrepp?” måste alltså bli jakande. Den motstridighet i framställningen av Europa som Balibar beskriver går att hitta hos Vänsterpartiet och Folkpartiet.

4.2.2 Europa som motsats till en EU-elit

När jag inledde min studie hade jag, som jag beskrev i avsnitt 2.4 vissa förhoppningar och aningar om vad materialet skulle kunna ge mig. Det Europabegrepp som jag nu skall redogöra för hade jag emellertid inte haft en tanke på innan jag började analysera riksdagsledamöters sätt att fylla ordet Europa med innehåll. Det Europabegrepp som jag kallar ”Europa som motsats till en EU-elit” har jag bara hittat exempel på hos Vänsterpartiet. När jag gick igenom materialet märkte jag att vänsterpartister i riksdagen gärna knöt sådant som man uppfattar som en motvikt till en EU-elit till ordet Europa. Innan jag vidare analyserar det här Europabegreppet vill jag ge några exempel på hur det kan ta sig i uttryck.

Vi är starkt kritiska till hur regeringen har agerat i Lavalfrågan. Inte minst under det svenska ordförandeskapet hade regeringen chansen att lyfta frågan, men varken statsministern eller arbetsmarknadsministern tog något initiativ. Detta kan medföra allvarliga konsekvenser för Europas löntagare.⁵⁶

(Jakob Johnson, Vänsterpartiet)

Om man har ett sådant sätt att se på Europas medborgare, att EU-kritiker är något man är bara i avvaktan på att man blir informerad tillräckligt mycket, undrar jag vad det kommer att bli för dialog.⁵⁷

(Hans Linde, Vänsterpartiet)

---

56 Riksdagens protokoll 2009/10:130

57 Riksdagens protokoll 2006/07:118

*EU är ju också de sociala klyftornas union med många arbetslösa och stora inkomstskillnader, med rikare medel- och överklass sida vid sida med fattiga invånare i Europas förorter, där våldet aldrig är långt borta och där det ropas på fler övervakningskameror och tuffare poliser i stället för på den välfärd som inte längre finns.*⁵⁸
(Pernilla Zethraeus, Vänsterpartiet)

De tre vänsterpartisterna tar fasta på tre olika företeelser som partiet vill värna om och knyter dessa företeelser till ordet Europa. Jakob Johnson talar om ”Europas löntagare”, medan Hans Linde använder uttrycket ”Europas medborgare” och Pernilla Zethraeus ställer sig bakom de fattiga i ”Europas förorter”. Lindes och Zethraeus uttalanden visar också att detta Europabegrepp sätts i kontrast till EU, som förefaller vara något som står ovan detta jordnära Europabegrepp. Här vill jag ta fasta på just detta ”står ovan”. Det förefaller som om det här Europabegreppet i grunden är vertikalt, snarare än horisontellt. Vänsterpartiet vill åtskilja dem som man vill arbeta för, dvs. löntagare, medborgare och de fattiga i förorterna, från något som beskrivs som verklighetsfrämmande och närmast högtravande. Detta hänger med all sannolikhet samman med partiets idé om en klasskamp i samhället, där högt ställs mot lågt. Genom att knyta dem som uppfattas som utsatta till ordet ”Europa” särskiljs dessa från något annat och en vertikal gräns mellan dem som ingår i Europa och dem som inte gör det, dras. Folkpartiet, som länge varit väldigt positivt inställda till EU-samarbetet (avsnitt 2.1), har naturligtvis inte alls samma intresse av att upprätthålla en kontrast mellan EU-institutioner och medborgare.

Detta Europabegrepp kan förefalla vara svårkategoriserat. Det är uppenbart att begreppet är av abstrakt karaktär. Det handlar om ”vi” som befinner oss på marken och ”de” som svävar där uppe. Jag vill foga in det här begreppet i analysramens andra kategori, dvs. Europa som en idémassig enhet. Det är frågan om en idé om vad som förenar oss mot dem. Det är inte nödvändigtvis frågan om att ”vi” har samma värderingar, eller en gemensam kultur, men vi har ändå någon svårfångad egenskap som förenar oss. Vi är jordnära och lever i verkligheten.

Att stå upp för de utsatta må vara beundransvärt, men också i det här Europabegreppet dras en gräns kring Europa, som inkluderar ett ”vi” och exkluderar ett ”de”. Intressant att notera här är att Europa återigen blir grunden för ett slags ”vi”-skapande, medan EU får ta över rollen som ”de”. Precis som i de Europabegrepp som jag har beskrivit tidigare är alltså Europa det som samlar de element som är inkluderade, medan det är något annat som exkluderas. EU-positiva Folkpartiet talar om

---

58 Riksdagens protokoll 2006/07:70

Europavalet (se citatet av Cecilia Malmström i avsnitt 4.1.4) när man åsyftar valet till EU-institutionen Europaparlamentet, medan EU-kritiska Vänsterpartiet talar om Europas medborgare (se citatet av Hans Linde ovan), som kan vara kritiska till EU. Dessa exempel visar hur kampen mellan en positiv och en kritisk inställning till EU blir en kamp om att fylla ordet Europa med olika innehåll som motsvarar ens ståndpunkt i EU-frågan.

4.2.3 Ett tvådimensionellt Europa med värdegrund

Även om strävan under genomgången av materialet har varit att ständigt ha analysramen som utgångspunkt och vara öppen för olika Europabegrepp, så tillhör detta de Europabegrepp som jag trodde och hoppades att jag skulle hitta. Den tredje gränsdragningen som jag vill ta upp här kan hänföras till både den geografiska och den idémässiga dimensionen i min analysram. Det som jag i rubriken kallar värdegrund är den idémässiga komponenten. I det här Europabegreppet är Europa en samling värderingar, men också ett geografiskt område. Gränsen för idéerna förefaller vara låst, medan den geografiska gränsen är rörlig. Den geografiska gränsen är beroende av vilka som har anammat de värderingar som ingår i det här Europabegreppet. Det må förefalla uppenbart att ett sådant Europabegrepp handlar om de krav som EU-ställer på nya medlemsländer och vem som uppfyller dessa krav. Detta spelar emellertid ingen roll i det här sammanhanget, så länge man i yttrandena talar om Europa och inte EU explicit. Detta Europabegrepp har jag bara hittat exempel på hos folkpartister och således följer enbart citat av representanter för det partiet.

Det första, eftersom det inträffade först, var valet till EU-parlamentet den 7 juni förra året. Det var en vattendelare. Det var första gången vi hade en diskussion i Sverige vid valet till EU-parlamentet som inte var fråga om vi skulle vara med i Europa eller inte.⁵⁹

(Gunnar Andrén, Folkpartiet)

I och med det franska ordförandeskapet inleds på sätt och vis även vårt svenska ordförandeskap (...) De breda teman som Sverige har fört fram i diskussionen har vi tidigare flera gånger redovisat här i riksdagen. De är klimat, miljö, energi, jobb, tillväxt och konkurrenskraft, ett tryggare och öppnare Europa, Östersjöstrategin och vårt närområde, EU som en global aktör och fortsatt utvidgning.⁶⁰

(Cecilia Malmström, Folkpartiet)

59 Riksdagens protokoll 2009/10:130

60 Riksdagens protokoll 2007/08:106

Europeiska unionen består av länder som har valt liberalismen som samhällssystem. Det räcker inte att landet ligger i Europa. De kommunistiska länderna var aldrig välkomna in i denna union – inte undra på att de liberala partierna i Europa oftast är de mest EU-vänliga, inte undra på att Lars Ohly vill lämna den här unionen. (...) Vi liberaler går till val på att vi säger ja till Europa.⁶¹

(Jan Björklund, Folkpartiet)

Av dessa citat innehåller inget enskilt alla de komponenter som det här Europabegreppet består av, men de är alla viktiga för att hela dess komplexitet skall kunna illustreras. Gunnar Andrén talar om att ”vara med i Europa”. Europa är alltså någon form av sällskap som vissa ingår i. Eftersom han anknyter det till Europaparlamentsvalet är det uppenbart att sällskapet är den Europeiska Unionen. Också Cecilia Malmström verkar se Europa som något som man kan bli en del av. Ett område med en rörlig yttre gräns. Min tolkning baserar sig på att hon talar om ”ett tryggare och öppnare Europa”, när hon uppenbarligen åsyftar EU-området, för att i nästa stund tala om utvidning. Hon specificerar visserligen inte vad det är som skall utvidgas, men det måste rimligen vara Europa. Den fråga jag ställer mig när det är uppenbart att det finns en rörlig geografisk gräns är vad som avgör var den skall dras. Den frågan besvarar Jan Björklund. För att bli en del av Europa måste man säga ja till Europa. Att säga ja till Europa kräver att man har liberalismen som samhällssystem. En förvirrande omständighet, som för tankarna till avsnittet om lilla och stora Europa, är att han i samma anförande talar om ett geografiskt Europa som är större än det Europa man ”säger ja till”, dvs. den Europeiska Unionen.

Att i det här skedet undvika en jämförelse med föregående gränsdragning, som föreföll vara en vänsterpartistisk sådan, är närmast omöjligt. Då konstaterade jag att Vänsterpartiets Europabegrepp gav uttryck för viljan att skapa ett ”vi” kring ”oss” som upplevs som utsatta i EU-området. Här förefaller det som att Folkpartiet, likväl på ideologisk grund, vill skapa ett ”vi” kring ”oss” som har anammat det Jan Björklund kallar för liberalismen som samhällssystem. Här är det inte, som i föregående fall, sådant som upplevs som tillhörande en elit som utesluts, utan de samhällssystem som inte faller in under ”liberalismen som samhällssystem”. Notera att Björklund inte talar om liberala samhällssystem, utan specifikt om den politiska ideologin liberalismen. Att Björklund drar paralleller till Vänsterpartiets önskan att Sverige skall lämna EU kan tolkas som att det samhällssystem som Vänsterpartiet vill skapa åtminstone inte ingår i Jan Björklunds liberalism.

---

61 Riksdagens protokoll 2008/09:122

Det sker alltså två simultana gränsdragningar i det här Europabegreppet. En gräns är rörlig och en är orörlig. Den rörliga är den geografiska – vilka länder som ingår i Europa. Den orörliga är den idé- eller värdemässiga gränsen, som man måste korsa för att inkluderas i just detta Europa. På så sätt blir Europabegreppet ett medel, precis som hos Vänsterpartiet i föregående avsnitt, för att skapa ett ”vi” som omgärdas av en ideologisk gräns.

Detta Europabegrepp är också i högsta grad relevant för den första frågeställningen som jag preciserade i avsnitt 2.4, dvs. *Styr de abstrakta gränserna de geografiska hos Vänsterpartiets och Folkpartiets Europabegrepp, eller är förhållandet det omvända?* Klaus Eder och Chris Rumford står för två olika syner på förhållandet mellan abstrakta (som jag har fört in i kategorin idémässiga gränser) och fysiska (geografiska) gränser. Eder menar att de förra styr de senare, medan Rumford hävdar att förhållandet är det omvända. Att Folkpartiet förefaller se den abstrakta gränsen mellan dem som säger ”ja till Europa” och dem som inte gör det styrande för var Europas geografiska gräns skall gå, ger stöd för Eders syn på gränser. Åtminstone hos Folkpartiet verkar det alltså som att den abstrakta gränsen för Europa är den styrande.

4.2.4 Europa som missionerande aktör

Det här Europabegreppet har jag haft lite svårt att kategorisera och framför allt relatera till teorin om gränsdragning. Denna problematik skall jag återkomma till senare i avsnittet. Innan jag går in på de Europabegrepp som rubriken avser måste jag framhålla att ordet ”aktör” som jag använder i rubriken bara en etikett som jag tog till i brist på annat. De Europabegrepp som faller in under den här rubriken handlar helt enkelt om att Europa bedriver någon form av värdemission. I praktiken förutsätter detta att Europa är någon form av politisk enhet (analysramens tredje punkt), eftersom Europa måste kunna agera gemensamt för att bedriva en sådan värdemission. Dessutom behövs en idémässig komponent (analysramens andra punkt) för att det skall finnas några värden som man kan ”missionera”. De begrepp som jag skall ta upp nedan innehåller alla ingredienser av en idémässig definition av Europa. Liksom under den föregående rubriken så har jag inte hittat några vänsterpartistiska uttalanden som ser Europa som något som skall stödja vissa värden runtom i världen.

I det ingår att försöka underlätta vardagen på de sätt som vi har talat om och långsiktigt se till att Europa spelar en viktig roll när det gäller att bekämpa miljöhoten, spela en roll i de globala frågorna, bekämpa brottslighet och så vidare.⁶²

(Cecilia Malmström, Folkpartiet)

I den tid vi lever i är Europas roll för att hantera internationella utmaningar avgörande. På egen hand kan vi i Sverige bara nå begränsade framgångar. Men vi har stora möjligheter att agera och förändra tillsammans med de övriga länderna för att uppnå våra gemensamma mål, fred, säkerhet, demokrati och hållbar utveckling i världen.⁶³

(Cecilia Malmström, Folkpartiet)

Dessa två uttalanden av Cecilia Malmström handlar båda om internationella åtaganden. Europa skall bekämpa miljöhot och brottslighet, samt verka för fred, säkerhet, demokrati och hållbar utveckling. Detta förutsätter att aktören Europa har vissa värderingar, som att vissa aspekter av utvecklingen av den miljö i vilken människan lever är negativ, samt att det man kallar fred och demokrati är eftersträvansvärt. Förutom detta Europabegrepp innehåller dessa värderingar finns en komponent som säger att man skall verka för dessa värden i hela världen. Aktören Europa skall bedriva ett slags värdeemission.

Jag har som nämnt haft svårt att förhålla detta Europabegrepp till teorin om gränser. Det verkar finnas en bestämd värdekomponent i begreppet, kring vilken en gräns finns, men viljan att agera globalt är svår för mig att föra in i min analysram. Jag ansåg ändå att det vore konstigt att lämna bort ett så här framstående begrepp bara för att det inte passade in. Man skulle kunna se det som att de två sista punkterna i min analysram flyter ihop på ett sätt som gör analysramen mindre brukbar. När de värderingar som jag ordnar in under den idémässiga enheten handlar om hur politiska enheter skall vara strukturerade, dvs. när man värderar demokrati eller liberalism och vill sprida dessa värderingar, blir det svårt att hålla isär de två kategorierna. Man vill sprida sin samverkansform utan att inkludera dem man sprider formen till i sin samverkan.

---

62 Riksdagens protokoll 2006/07:118

63 Riksdagens protokoll 2006/07:70

5. Avslutning

5.1 Slutsatser

Av min studie drar jag tre huvudsakliga slutsatser. Den första av dem är att både Vänsterpartiet och Folkpartiet tenderar att sammankoppla termen Europa med något som man uppfattar som positivt. Vänsterpartiet låter dem som man utger sig för att stå bakom – löntagarna, medborgarna och förörterna – bli Europas löntagare, Europas medborgare och Europas förorter. Dessa företeelser som anses aktningsvärda får beteckningen Europa, medan man helst betecknar det som upplevs som överordnat med något annat ord (avsnitt 4.2.2). På samma sätt låter Folkpartiet ordet Europa fyllas med ett innehåll som man uppfattar som positivt. Den här gången är det snarast värderingar som får tjäna som Europas innehåll. Det handlar om fri rörlighet, liberalism, mänskliga rättigheter, demokrati, m.m. När man talar om Europatanken tydliggör man att denna inte rymmer t.ex. kommunism (avsnitt 4.2.3). Ordet Europa blir följaktligen också hos Folkpartiet ett sätt att inkludera det man själv står för och exkludera det man ogillar.

Den andra huvudsakliga slutsatsen som jag har kunnat dra är att det, precis som Etienne Balibar och Erin Williams hävdar angående ”Europas” förhållande till det forna Jugoslavien (se avsnitt 2.2), råder en klar motstridighet angående vilka områden som egentligen hör till ett geografiskt Europa. Det är inte frågan om att olika politiker har olika uppfattningar om saken, utan det finns ett sätt att tala om Europa som något dubbelt, som går att se i enskilda uttalanden från olika riksdagsledamöter. Det är denna dubbelhet som jag beskriver i avsnitt 4.2.1 om ”lilla och stora Europa”. Detta motstridiga Europabegrepp skapar en stor grupp av andra klassens européer. Det dras en gräns mellan dem som är en självklar del av Europa och dem som kommer i andra hand. Denna gräns är väl värd att problematisera.

Om de två föregående slutsatserna visar likheter i hur de två undersökta partierna talar om Europa, så är min tredje slutsats att det också finns en betydande skillnad. Folkpartiets tal om att ”bli en del av Europa” (avsnitt 4.2.3) sammanbinder en idémessig dimension med en geografisk sådan. För att bli en del av det geografiska Europa måste man anamma vissa idéer och värderingar. Vänsterpartiet knyter inte samman dessa två dimensioner. Båda två existerar; dels ser man Europa som ett geografiskt område och dels ser man Europa som något jordnära, som en del i idén om att samhället

är något vertikalt (bestående av klasser). Dessa två dimensioner kombineras emellertid inte, så som Folkpartiet kombinerar dem. Den vertikala gränsdragningen möjliggör inte någon geografisk (horisontell) gränsdragning, så som Folkpartiets idémässiga gränsdragning möjliggör en geografisk sådan. Ett land kan inte bestå av bara löntagare, men dess samhällssystem kan anamma de värderingar som Folkpartiet kallar Europa.

Denna olikhet mellan partierna är också avgörande för besvarandet av min första frågeställning. Skillnaden mellan partierna är här att Vänsterpartiets Europabegrepp inte kan besvara frågan *”Styr de abstrakta gränserna de geografiska hos Vänsterpartiets och Folkpartiets Europabegrepp, eller är förhållandet det omvända?”*, eftersom man inte sammankopplar abstrakta och geografiska Europabegrepp. Folkpartiets Europabegrepp kan däremot besvara frågan med ett ”ja”, eftersom den idémässiga dimensionen (värderingarna som kallas Europa) är överordnade det geografiska Europa. Hos det folkpartistiska Europabegreppet är det värderingar (analysramens andra punkt) som bestämmer det geografiska Europas utbredning (analysramens första punkt), så som jag visar i avsnitt 4.2.3.

5.2 Reflektioner

En första reflektion som jag vill ta upp så här i uppsatsens avslutning är att mitt resultat inte helt och hållet sammanföll med min förförståelse. Jag kunde visserligen hitta det värdestyrda Europabegrepp som jag trodde mig kunna hitta hos Folkpartiet (avsnitt 4.2.3) och också den ambivalens i användandet av ordet Europa hos Folkpartiet (avsnitt 4.2.1) som jag förutspådde. Det var ändå skönt att konstatera att materialet tillförde min bild av dessa två partiers Europabegrepp en hel del. För det första finns det, tvärt emot min förförståelse, också hos Vänsterpartiet en betydande motstridighet mellan ett mindre och ett större Europa. Detta hänger samman med att också Vänsterpartiet frekvent likställer Europa med EU. Dessutom väntade jag mig inte heller något idémässigt Europabegrepp hos Vänsterpartiet, men blev motbevisad av den vertikala gränsdragning som jag beskrev i avsnitt 4.2.2, där det som uppfattas som jordnära ställs i kontrast till en uppfattad elit, som ofta betecknas EU istället.

Jag vill också här passa på att säga något om processen och de utmaningar den har medfört. Vad beträffar materialet har jag varit nöjd. Jag har läst partiernas partiprogram, några tiotal

riksdagsdebatter och en del andra riksdagsdokument, som motioner och skriftliga frågor till regeringen. Materialet gav ganska snabbt många intressanta Europabegrepp att lyfta fram, beskriva och foga in i ett teoretiskt ramverk. Eftersom jag inte hade ambitionen att mäta förekomsten av något, så kunde jag ganska fritt välja hur mycket material jag ville gå igenom, utifrån hur mycket man talade om Europa och hur tydligt det framgick vad Europa var för något.

Analysramen har överlag fungerat väldigt bra. Jag tycker fortfarande efter att ha genomfört hela undersökningen att indelningen i geografiska, idémässiga och politiska enheter är fruktsam. Som jag konstaterade i avsnitt 4.2.4 var analysramen emellertid inte helt oproblematisk när det kom till hur dessa enheter förhåller sig till sin omvärld och särskilt hur man ska tackla de Europabegrepp som gör anspråk på att sprida sina värden utanför gemenskapen. Jag anser ändå att tillfogandet av en sådan dimension i analysramen skulle ha inneburit en risk för att förlora tydligheten i analysen. Särskilt inom ramen för ett så pass kort arbete som en kandidatuppsats. Det står ändå klart att tacklandet av det här problemet är en utmaning som inte bör förbises av den som vill forska vidare på området.

I själva analysen är kanske uppdelningen i två skiljda avsnitt det mest uppseendeväckande. Jag bestämde mig för att göra den uppdelningen i ett ganska tidigt stadium. Då var min ambition att den första delen skulle vara av en mer beskrivande karaktär, medan den andra skulle ha en kritisk, problematiserande ingång. Även om jag gav upp det senare syftet tycker jag att tudelningen är försvarbar. Utan den första delen av analysen skulle mitt sätt att använda analysramens tre punkter knappast vara lika tydligt, vilket skulle försämra insynen i min textanalys. Dessutom utgör de enkla Europabegrepp, som jag också har betonat i analysen, en viktig grund för att jag skall kunna åskådliggöra de mer komplexa gränsdragningarna, som belyses i analysens andra del.

Det som har varit kanske allra svårast under processen är förhållandet mellan å ena sidan en rent beskrivande ambition och å andra sidan en problematiserande, mer kritisk ambition. Från början hade jag tänkt mig en mer kritisk ingång till de olika Europabegreppen, men ändrade mig då jag tyckte att de utgångspunkter jag hade för kritiken var för vaga. Jag ville inte skriva en uppsats där jag utgick ifrån egna värderingar och bara löst pekade på olika saker som var bra och dåliga i materialet. En kritisk hållning skulle ha krävt en tydligt markerad utgångspunkt för kritiken. Antingen ett letande efter inneboende motsättningar, dvs. att aktörerna i materialet motsäger sig

själva, eller en kritik utgående från någon annan fast punkt. Jag beslöt mig därför för att hålla mig till det rent beskrivande och snarare se den problematiserande hållningen som ett slags grundperspektiv, som säger något om varför det är intressant att beskriva materialet och leta efter olika former av gränsdragning.

Gränser formas enligt denna grundsyn, som också finns bland vissa av de gränsteoretiker jag redogör för (se avsnitt 2.2.1), genom berättelser om ”vi och dem”, eller ”här och där”. Därför är det sätt på vilket en riksdagsledamot talar om Europa, särskilt då en politikers ord når många öron, viktigt för hur vi uppfattar Europa och var vi drar dess gränser. Ett sådant perspektiv ligger nära de diskursteoretiska skolorna, som också ser språket – hur vi talar om saker och ting – som en ständigt pågående process som formar vår bild av dessa ting. Inom det diskursteoretiska fältet skulle man säkert kunna bygga vidare på de Europabegrepp som jag har försökt belysa, och kanske tillföra den förklarande ambition som min studie inte gör anspråk på. Den viktiga utmaningen består i att visa att de gränser som sätts för Europa i tal och skrift också har en verkan och hur denna verkan ser ut.

Till allra sist vill jag knyta an till den punkt där min uppsats började, dvs. frågan om EU:s utvidgning. Vad kan dessa folkpartistiska och vänsterpartistiska Europabegrepp säga oss om EU och dess framtida utbredning? Om jag tillåts släppa tyglarna än aning, så förefaller det klart för mig att man i EU, genom att tala om Europa på ett så motstridigt sätt som jag beskriver i avsnitt 4.2.1, ställer de stater och människor som befinner sig precis utanför den Europeiska Unionen i ett starkt beroendeförhållande till EU. I ”Europa” har man alltid möjlighet att vidga Europa när det faller en i smaken och göra Europa till något smalare, om de som befinner sig i områdets utkanter inte gör skäl för att kallas européer. Särskilt problematiskt anser jag detta vara då Europa, som Folkpartiet gör, sammanbinds med vissa värderingar. Detta riskerar att medföra att man i det geografiska Europas perifera områden så gärna vill bli européer, för att t.ex. nå ekonomiskt välstånd eller garanteras skydd mot yttre hot, att man anammar värdepaketet Europa utan att reflektera över dess innehåll.

6. Sammanfattning

Min studie syftar till att belysa de gränser som man i svensk partipolitik drar för Europa, genom att använda ordet i olika betydelse. För att få goda möjligheter till jämförelse avgränsar jag mig till de partier som jag upplever att står längst ifrån varandra i frågan, dvs. Vänsterpartiet och Folkpartiet. Jag använder mig av teori om gränser och gränsdragning för att konstruera det analytiska ramverk som ligger till grund för undersökningen. Genom att sedan genomföra en idéanalys, där jag letar efter både uppenbara och underförstådda budskap i riksdagsledamöters yttranden, kommer jag fram till att det råder en betydande osäkerhet och motstridighet hos båda partierna kring var gränsen för det geografiska Europa skall dras. Denna motstridighet avgränsar ett "riktigt Europa" mot Europas utkanter, vars plats i gemenskapen är ständigt osäker. Jag kommer också fram till att båda partierna knyter samman ordet Europa med sådant som man upplever som positivt. Min tredje slutsats är att Folkpartiet fyller Europa med värderingar, som är överordnade det geografiska området Europa och på så vis bestämmer detta, medan Vänsterpartiet skiljer på idén Europa och det geografiska området Europa.

7. Källor

7.1 Litteratur

Anderson, James, O'Dowd, Liam och Wilson, Thomas M. (2002) "Introduction: Why Study Borders Now?", *Regional & Federal Studies*, 12(4): 1-12

Aylott, Nicholas (2002) "The Domestic Perspective: Impact on Swedish Party Politics", *Cooperation and Conflict*, 37: 219-226

Balibar, Etienne och Williams, Erin M. (2002) "World Borders, Political Borders", *PMLA*, 117(1): 71-78

Beckman, Ludvig (2005) *Grundbok i idéanalys*. Stockholm: Santérus.

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2005). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Christensen, Dag Arne (1996) "The left-wing opposition in Denmark, Norway and Sweden: Cases of Euro-phobia?", *West European Politics* 19(3): 525-546

Eder, Klaus (2006) "Europe's Borders; The Narrative Construction of the Boundaries of Europe", *European Journal of Social Theory* 9(2): 255-271

Esaiasson m.fl. (2007) *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Nordstedts juridik.

Holmes, Michael och Lightfoot, James (2007) "The Europeanisation of left political parties: Limits to adaptation and consensus", *Capital & Class* 31: 141-159

van Houtum, Henk (2000) "An Overview of European Geographical Research on Borders and Border Regions", *Journal of Borderland Studies* 15(1): 57-83

Newman, David (2006) "Borders and Bordering; Towards an Interdisciplinary Dialogue", *European Journal of Social Theory* 9(2): 171-186

Rumford, Chris (2006) "Introduction; Theorizing Borders", *European Journal of Social Theory* 9(2): 155-169

Sigrell, Anders (1999) *Att övertyga mellan raderna : en retorisk studie om underförstådda inslag i modern politisk argumentation*. Umeå: Institutionen för nordiska språk.

6.2 Otryckta källor

6.2.1 Internet

EUROPA – Ordlista – Anslutning av ny medlemsstat till unionen
http://europa.eu/scadplus/glossary/member_states_accession_sv.htm [2011-01-05]

EUROPA – Ordlista – Anslutningskriterier (Köpenhamnskriterierna)
http://europa.eu/scadplus/glossary/accession_criteria_copenhagen_sv.htm [2011-01-05]

Folkpartiets partiprogram, reviderat 2007.
http://www.folkpartiet.se/ImageVault/Images/id_3770/scope_0/ImageVaultHandler.aspx
[2011-01-05]

Merkel: EU will accept Croatia and no one else – Nacional.hr
<http://www.nacional.hr/en/clanak/50495/merkel-eu-will-accept-croatia-and-no-one-else>
[2011-01-05]

Vänsterpartiets partiprogram, reviderat 2008.
http://www.vansterpartiet.se/images/stories/media/dokument/politiskaprogram/partiprogram_08_inlaga.pdf [2011-01-05]

6.2.2 Riksdagen

Samtliga källor nedan finns tillgängliga på www.riksdagen.se, under ”Dokument”.

Fråga 2006/07:26 Visumtvång för medborgare från Bolivia av Alice Åström (v)

Riksdagens protokoll 2006/07:14

Riksdagens protokoll 2006/07:70

Riksdagens protokoll 2006/07:103

Riksdagens protokoll 2006/07:118

Riksdagens protokoll 2007/08:63

Riksdagens protokoll 2007/08:106

Riksdagens protokoll 2008/09:72

Riksdagens protokoll 2008/09:83

Riksdagens protokoll 2008/09:122

Riksdagens protokoll 2009/10:130